

УДК 330

Олександр Длугопольський, Ігор Глодан
МАЛЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В РЕГІОНІ: СТАН
ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
(НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Розкрито головні проблеми розвитку малого підприємництва у Тернопільській області, аналізується структура малого бізнесу області за видами діяльності та у розрізі районів, робляться пропозиції щодо удосконалення інституційного регулювання розвитку малого підприємництва на регіональному рівні.

Ключові слова: *мале підприємництво, бізнес, регіон.*

У ринковій економіці мале підприємництво відіграє важливу роль у розвитку приватного сектору (торгівлі, сфери послуг, громадського харчування), стимулюванні економічного зростання, створенні нових робочих місць, зміцненні економічного потенціалу, підвищенні рівня життя населення, задоволенні специфічних потреб споживачів та формуванні індивідуального попиту, підтримці соціальної та політичної стабільності тощо. Соціально-економічний розвиток завдяки малому і середньому підприємству стимулюється не лише на рівні певної адміністративно-територіальної одиниці, а й держави загалом. Перевагою малого підприємництва є мобільність, швидка адаптація, використання інновацій та новітніх технологій. Мале підприємство надає економіці гнучкості, мобілізує фінансові та виробничі ресурси, створює сприятливе середовище для конкуренції, що в результаті підвищує якість кінцевих товарів та послуг.

Малими підприємствами визначають суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує п'ятдесяти осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 млн. євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [1].

Кількість малих підприємств відповідного виду економічної діяльності в Тернопільській області відображена в табл. 1. Так, на початок 2013 р. малі підприємства становили 93,8% від загальної кількості

підприємств. За всіма видами економічної діяльності частка малих підприємств переважає. Мале підприємництво розвивається в багатьох галузях господарського комплексу області. Динаміка розвитку малого бізнесу за 2010–2013 рр. характеризується щорічним збільшенням малих підприємств за видом економічної діяльності – промисловість. Спостерігається тенденція до зменшення малих підприємств за такими видами діяльності: торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів; тимчасове розміщення й організація харчування; інформація та телекомунікації; діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (табл. 2).

Таблиця 1

Кількість підприємств за видами економічної діяльності Тернопільської області у 2013 р.

Вид економічної діяльності	Великі, %	Середні, %	Малі, %	Малі, один.	Усього, один.
Усього	0,1	6,1	93,8	4909	5234
у тому числі:					
сільське, лісове та рибне господарство	0,1	5,6	94,3	1131	1199
промисловість	0,4	10,6	89,0	834	937
будівництво	–	3,7	96,3	395	410
торгівля, ремонт автомобілів і мотоциклів	0,1	6,7	93,2	1054	1131
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	–	13,2	86,8	177	204
тимчасове розміщення й організація харчування	–	3,9	96,1	99	103
інформація та телекомунікації	–	4,3	96,6	141	146
фінансова та страхова діяльність	–	–	100,0	40	40
операції з нерухомим майном	–	2,0	98,0	384	392
професійна, наукова й технічна діяльність	–	1,9	98,1	253	258
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	–	4,0	96,0	214	223
освіта	–	–	100,0	23	23
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	–	4,0	96,0	72	75
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	–	4,3	95,7	22	23
надання інших видів послуг	–	–	100,0	70	70

*Сформовано авторами на основі джерела [4]

Найбільше малих підприємств у 2013 р. функціонувало у сфері сільського, лісового та рибного господарств – 94,3%, що становило 1131 одиниць; у сфері торгівлі, ремонту, автомобілів та мотоциклів – 93,2% або 1054 одиниць; у сфері промисловості – 89,0% або 834 одиниць. Найменша кількість підприємств у мистецтві, спорті, розвагах та відпочинку – 22 одиниць; в освіті – 23 одиниць.

Таблиця 2

Кількість малих підприємств за видами економічної діяльності (у % до загальної кількості підприємств за видами економічної діяльності)

Вид економічної діяльності	2010	2011	2012	2013
Усього	93,3	93,8	93,5	93,8
у тому числі:				
сільське, лісове та рибне господарство	93,9	93,5	93,6	94,3
промисловість	84,5	86,0	86,2	89,0
будівництво	93,9	96,1	95,3	96,3
торгівля, ремонт автомобілів і мотоциклів	95,4	95,7	94,9	93,2
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	86,3	86,8	85,4	86,8
тимчасове розміщення й організація харчування	97,1	97,5	96,2	96,1
інформація та телекомунікації	98,2	99,2	97,8	96,6
фінансова та страхова діяльність	100,0	100,0	100,0	100,0
операції з нерухомим майном	98,3	98,9	97,3	98,0
професійна, наукова й технічна діяльність	97,6	98,0	97,9	88,1
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	97,6	96,6	96,7	96,0
освіта	100,0	100,0	100,0	100,0
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	95,9	96,1	97,3	96,0
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	95,7	95,7	94,7	95,7
надання інших видів послуг	97,1	98,6	98,6	100,0

*Сформовано авторами на основі джерела [4]

Основне багатство області – її земельні ресурси. Із загальної площі земельного фонду 75,9% становлять землі, що використовуються для сільського господарства. Розораність території – 62%, що є одним

із найвищих відсотків в Україні. Орні землі в структурі сільськогосподарських угідь займають 81% (близько 850 тис. га) – найвищий показник в Україні.

Однак у 2013 р. Тернопільська область увійшла в п'ятірку аутсайдерів сільськогосподарських регіонів України, зайнявши друге місце в рейтингу конкурентоспроможності регіонів. Аграрний сектор займає провідне місце у народногосподарському комплексі області, оскільки сільське господарство дає 30,4% валового внутрішнього продукту регіону і забезпечує потреби населення області в основних продуктах харчування та потреби переробної промисловості у сировині, створює основу експортного потенціалу області. За підсумками 2013 р. обсяг реалізованої продукції (товарів та послуг) малими промисловими підприємствами склав 1,01 млрд. грн., що становить 13,2% загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) промислових підприємств області (у 2012 р. – 11,2%). Провідне місце серед галузей промисловості належить харчовій, яка переробляє сільськогосподарську сировину. У ній виділяються: цукрова, м'ясна, молочна, спиртово-горілчана, кондитерська, тютюнова, плодоовочеконсервна, борошномельна та інші галузі.

До провідних галузей промислового комплексу області належить машинобудівна, легка, скляна та фарфоро-фаянсова, хімічна, деревообробна і меблева. За останні роки створено ряд нових підприємств, які організують виробництво конкурентоспроможної продукції, зокрема філія ТОВ «Ла Кастеллана», СП «Антарес», ТОВ «Теркурій-2». Скляну і фарфоро-фаянсову промисловість представляють ВАТ «Бережанський склозавод», ТОВ «Декор», ТОВ «Тернопільфарфор». До меблевої та деревообробної промисловості належать ПП «Фабрика меблів «Нова», ЗАТ «Тернопільське меблеве підприємство», СП Фірма «МАК», ТОВ «Будсервіс», ТОВ «Ліском». Продукція цих підприємств користується значним попитом у споживачів.

Мікропідприємствами визначають суб'єктами господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує десяти осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 млн. євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [1].

Найбільше малих підприємств по районах області у 2012 р. функціонувало у Тернопільському районі (341 од.), Борщівському – 301, Чортківському – 222. Найменша кількість підприємств у Монастирському (49 од.) та Підгаєцькому (61 од.) районах. Найбільша кількість мікропідприємств налічується у Борщівському районі, що складає 86,8% від загальної кількості підприємств району (табл. 3).

Таблиця 3

**Кількість малих підприємств
та мікропідприємств по районах і м. Тернополю за 2012 р.**

Область, район	Малі підприємства		З них	
	одиниць	у відсотках до загальної кількості підприємств відповідного району	одиниць	у відсотках до загальної кількості підприємств відповідного району
Тернопільська область	4497	93,5	3674	76,4
Райони				
Бережанський	131	94,2	110	79,1
Борщівський	301	96,8	270	86,8
Бучацький	113	91,1	94	75,8
Гусятинський	194	91,9	154	74,4
Заліщицький	155	98,1	128	81,0
Збаразький	141	91,0	114	73,5
Зборівський	113	94,2	92	76,7
Козівський	125	96,2	107	82,3
Кременецький	156	94,5	127	77,0
Лановецький	81	91,0	66	74,2
Монастирський	49	94,2	37	71,2
Підволочиський	138	92,6	109	73,2
Підгаєцький	61	98,4	53	85,5
Теребовлянський	216	94,3	175	76,4
Тернопільський	341	93,2	277	75,7
Чортківський	222	92,1	186	77,2
Шумський	89	90,8	76	77,6
м. Тернопіль	1871	93,0	1496	74,4

Примітка: *Сформовано авторами на основі джерела [5]

Основні показники розвитку малих підприємств, у тому числі темпи їх зростання, відображені в табл. 4, за даними якої спостерігаємо інтенсивне зростання кількості підприємств.

Таблиця 4

Основні показники розвитку малих підприємств у різні роки

Показник	2010	2011	2012	2013
Кількість підприємств, одиниць	4410	4661	4497	4909
Кількість підприємств на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	41	43	42	46
Відсотків до загальної кількості підприємств	93,3	93,8	93,5	93,8
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	34,8	31,2	30,1	30,0
Відсотків до загальної кількості зайнятих працівників	39,0	36,1	35,2	36,2
Кількість найманих працівників, тис.	33,3	30,4	28,6	28,0
Відсотків до загальної кількості найманих працівників	38,0	35,5	34,1	35,1
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) млн. грн.	4362,8	5327,6	5978,9	6484,6
Відсотків до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг)	25,3	15,8	12,2	13,0

Примітка 1. Дані наведені без урахування результатів діяльності банків фермерських господарств та бюджетних установ.

Примітка: *Сформовано авторами на основі джерела [4]

У 2013 р. обсяг реалізованої продукції малих підприємств Тернопільської області до загального обсягу реалізації склав 13,0%, а з 2010 р. спостерігається найбільший обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) – 6484,6 млн. грн.

Одним із головних завдань розвитку малого підприємництва залишається вирішення питань зайнятості населення. В області спостерігається тенденція до зменшення кількості зайнятих та найманих працівників. У 2013 р. на малих підприємствах працювало 28,0 тис. найманих працівників. Відносно 2012 р. їх кількість зменшилася на 2,1%, або на 0,6 тис. осіб.

За підсумками 2012 р. на малих підприємствах кількість зайнятих працівників становила 30049 осіб, в тому числі найманих – 28553 особи, що складає відповідно 35,3% та 34,1% від загальної кількості

зайнятих та найманих працівників на підприємствах – суб'єктах підприємницької діяльності області. Порівняно з 2011 р. показники зайнятості зменшилися відповідно на 3,5% та 6,2% (табл. 5).

Таблиця 5

Кількість зайнятих працівників (з них – найманих) малих підприємств за видами економічної діяльності з урахуванням мікропідприємств у різні роки

Вид економічної діяльності	2010		2011		2012	
	осіб	у %	осіб	у %	осіб	у %
Усього	34754 (33253)	100,0 (100,0)	31151 (30439)	100,0 (100,0)	30049 (28553)	100,0 (100,0)
у тому числі:						
сільське, лісове та рибне господарство	7362 (6504)	21,2 (19,6)	5384 (5258)	17,3 (17,3)	5486 (5117)	18,3 (17,9)
промисловість	7819 (7705)	22,5 (23,2)	7356 (7261)	23,6 (23,9)	6549 (6296)	21,8 (22,0)
будівництво	3020 (2955)	8,7 (8,9)	2285 (2215)	7,3 (7,3)	2477 (2329)	8,2 (8,2)
торгівля; ремонт автомобілів і мотоциклів	6246 (6062)	18,0 (18,2)	5734 (5572)	18,4 (18,3)	5583 (5268)	18,6 (18,4)
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1228 (1204)	3,5 (3,6)	1311 (1289)	4,2 (4,2)	1443 (1365)	4,8 (4,8)
тимчасове розміщення й організація харчування	911 (901)	2,6 (2,7)	843 (830)	2,7 (2,7)	717 (688)	2,4 (2,4)
інформація та телекомунікації	764 (755)	2,2 (2,3)	711 (707)	2,3 (2,3)	1003 (962)	3,3 (3,4)
фінансова та страхова діяльність	256 (245)	0,8 (0,7)	270 (263)	0,9 (0,9)	208 (203)	0,7 (0,7)
операції з нерухомим майном	1990 (1895)	5,7 (5,7)	2322 (2233)	7,5 (7,3)	1960 (1851)	6,5 (6,5)
професійна, наукова та технічна діяльність	1617 (1580)	4,7 (4,7)	1466 (1436)	4,7 (4,7)	1356 (1306)	4,5 (4,6)
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	2317 (2249)	6,7 (6,8)	2214 (2144)	7,1 (7,1)	2016 (1960)	6,7 (6,9)
освіта	146 (139)	0,4 (0,4)	133 (126)	0,4 (0,4)	118 (114)	0,4 (0,4)
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	568 (553)	1,6 (1,7)	589 (576)	1,9 (1,9)	640 (613)	2,1 (2,1)
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	76 (76)	0,2 (0,2)	69 (69)	0,2 (0,2)	82 (76)	0,3 (0,3)
надання інших видів послуг	434 (430)	1,2 (1,3)	464 (460)	1,5 (1,5)	411 (405)	1,4 (1,4)

Примітка: *Сформовано авторами без урахування даних по бюджетних установах і банках на основі джерела[5]

На обліку в органах фінансового контролю області перебуває 72635 основних платників податків, з них 20153 – юридичні особи, 52482 – фізичні особи – підприємці (табл. 6). Порівняно з аналогічним періодом минулого року кількість юридичних осіб збільшилась на 350, а кількість фізичних осіб – на 120. Витрати на персонал малих підприємств області наведені в табл. 7.

Таблиця 6

**Дані моніторингу щодо розвитку
малого підприємництва у Тернопільській області**

Платники податків	Кількість зареєстрованих на 01.03.2013 р.	Кількість зареєстрованих на 24.03.2014 р.
Юридичні особи	19803	20153
Фізичні особи-підприємці	52362	52482

Примітка: *Сформовано авторами на основі джерел [1; 3; 4]

Таблиця 7

**Витрати на персонал малих підприємств
з урахуванням мікропідприємств**

Рік	Витрати на персонал	У тому числі:	
		Витрати на оплату праці (тис. грн.)	Відрахування на соціальні заходи (тис. грн.)
2010	440719,0	330588,4	110130,6
2011	618399,8	457186,1	161213,7
2012	669606,5	489378,7	180227,8

Примітка: *Сформовано авторами на основі джерела [5]

За підсумками 2012 р. рівень рентабельності операційної діяльності малих підприємств загалом по області становив 7,1%, що на 1,5% менше, ніж у 2011 р. Найбільш рентабельно упродовж 2012 р. працювали малі підприємства, які займаються професійною, науковою та технічною діяльністю (18,3%), підприємства сільського, лісового та рибного господарства (16,9%). Значно зменшилась рентабельність підприємств оптової та роздрібною торгівлі, підприємств з ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів – з 34,4% у 2011 р. до 8,0% у 2012 р. Нерентабельною у 2012 р. стала діяльність підприємств, що займаються операціями з нерухомим майном (-9,5%), підприємств з охорони здоров'я та надання соціальної допомоги (-4,2%), освіти (-1,9%). Не-

рентабельною залишились діяльність підприємств з тимчасового розміщення й організації харчування (–6,3%), з мистецтва, спорту, розваг та відпочинку (2,6%), промисловості (–1,3%), діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (–0,5%).

Важливе значення для розвитку малого підприємництва має державна підтримка підприємництва, відповідно до якої з метою створення сприятливих організаційних та економічних умов для розвитку підприємництва органи влади на умовах і в порядку, передбачених законом повинні виконувати наступне: надавати підприємцям земельні ділянки, передавати державне майно, необхідне для здійснення підприємницької діяльності; сприяти підприємцям в реалізації матеріально-технічного та інформаційного обслуговування їх діяльності, підготовці кадрів; здійснювати первісне облаштування неосвоєних територій, об'єктами виробничої інфраструктури з продажем або передачею їх підприємцям у визначеному законом порядку; стимулювати модернізацію технологій, інноваційну діяльність, освоєння підприємцями нових видів продукції та послуг.

Програма розвитку малого підприємництва в Тернопільській області на 2013–2014 рр. розроблена відповідно до законів України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні», «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», Програми економічних реформ на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» та методичних рекомендацій Державної служби України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва і визначає сукупність заходів, розроблення і реалізація яких здійснюється на обласному рівні.

Під час розроблення проекту програми розвитку малого підприємництва в Тернопільській області на 2013–2014 рр. враховувалися показники стратегії розвитку Тернопільської області на період до 2015 р. та щорічних програм соціально-економічного розвитку. Головною метою програми є створення цілісної та ефективної системи підтримки малого бізнесу, формування сприятливих умов для його сталого подальшого розвитку.

Основними завданнями програми є такі:

– усунення зайвих регуляторних бар'єрів на шляху розвитку підприємництва;

– насичення товарних ринків, підтримка вітчизняного товаровиробника, забезпечення якості, конкурентоспроможності товарів і послуг, що виробляються суб'єктами малого підприємництва;

– створення нових робочих місць, залучення суб'єктів господарювання до зменшення рівня безробіття, залучення до підприємницької діяльності соціально-незахищених категорій населення – інвалідів, жінок, молоді, пенсіонерів;

– наповнення державного та місцевих бюджетів;

– активізація фінансово-кредитних та інвестиційних механізмів;

– створення елементів ринкової інфраструктури, які забезпечують мале підприємництво кваліфікованими інформаційними, освітніми та консалтинговими послугами;

– організація підготовки та перепідготовки кадрів малого бізнесу для роботи в умовах ринкової економіки.

Враховуючи основні показники стану розвитку малого підприємства в області, можемо спостерігати такі позитивні тенденції: збільшення кількості малих підприємств, приватних підприємців (юридичних та фізичних осіб); зростання надходжень до бюджетів всіх рівнів від діяльності малого підприємства.

Водночас існує низка питань, які потребують вирішення, зокрема: скорочення кількості зайнятих та найманих працівників; податковий тиск, складність та обтяжливість загальної системи оподаткування. На сьогодні й досі актуальним є податковий тиск на платника податку, який до моменту оприлюднення результатів його господарської діяльності повинен сплатити авансовий платіж, передбачений сплатою податку за перший і останній місяці. За кожного найманого працівника підприємець змушений сплачувати єдиний соціальний внесок (ЄСВ) у розмірі від 36,76% до 49,7% мінімальної заробітної плати (МЗП). Щоб вийти із цього складного становища, приватні підприємці часто оформляють лише одного найманого працівника або припиняють підприємницьку діяльність (працюють неофіційно, що призводить до тінізації економіки).

Також важливою проблемою, яка перешкоджає розвитку підприємництва, є корупція та надмірне втручання органів державної

влади у діяльність суб'єктів господарювання. Так, у 2013 р. відділом внутрішньої безпеки Головного управління Міністерства доходів та зборів області проведено 46 службових перевірок, внаслідок яких 10 працівників звільнено [2]. Подолання корупції та тіньової економіки є необхідною умовою входження України до Європейського Союзу. Додатковою проблемою є відсутність дієвого та ефективного громадського контролю за діяльністю органів влади, у тому числі з боку приватних підприємців. Існує і велика кількість необґрунтованих адміністративних бар'єрів (законів, нормативних актів, інструкцій), а підтримка малого підприємництва з боку держави є недосконалою (у 2011–2012 рр. кошти на виконання заходів обласної програми підтримки підприємництва взагалі не виділялися) [3]. Актуальною є і відсутність достовірної та повної інформації з питань розвитку підприємництва, криза збуту продукції на внутрішньому ринку. Проблемою малого підприємництва також є низький рівень оплати праці, переважно у сільському господарстві, торгівлі, ремонті автомобілів, готельно-ресторанному бізнесі, що займають найвищу питому вагу у валовій доданій вартості області (табл. 8). Рівень кваліфікації приватних підприємців загалом є невисоким, що значно ускладнює перспективи його інноваційного розвитку, а відсутність спеціальних знань у сфері бізнес-освіти, неефективний менеджмент знижують конкурентоспроможність малого бізнесу.

Таблиця 8

Розподіл реалізації продукції малих підприємств сфери виробництва та сфери послуг за видами економічної діяльності в 2012 р. (з урахуванням мікропідприємств), %

Сфера виробництва 41,6 %	22,4 % – сільське, лісове та рибне господарство
	14,3 % – промисловість
	4,9 % – будівництво
Сфера послуг 58,4 %	42,9 % – торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів
	6,1 % – транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність
	2,8 % – операції з нерухомим майном
	2,0 % – інформація та телекомунікації
	1,6 % – діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування
	3,0 % – інші види економічної діяльності

Примітка: *Сформовано авторами на основі джерела [5]

27 січня 2015 р. був ухвалений новий документ – Програма розвитку малого і середнього підприємництва в м. Тернополі на 2015–2016 рр. [6], розроблена на виконання Закону України «Про розвиток і державну підтримку малого і середнього підприємництва», з урахуванням економічних і соціальних особливостей розвитку міста. Для покращення стану малого підприємництва у Тернопільській області програмою передбачено вирішення проблем, які стримують ефективну діяльність малого бізнесу в регіоні, а саме:

–забезпечити спрощення дозвільних процедур для здійснення підприємницької діяльності та ефективну роботу дозвільних центрів;

–сприяти створенню малих і середніх підприємств у виробничій сфері, надавати суб'єктам підприємницької діяльності у сфері виробництва певних преференцій з оподаткування та зменшення орендної плати за виробничі приміщення;

–удосконалити механізм надання державного майна в оренду підприємцям малого і середнього бізнесу, покращити доступ підприємців до вільних виробничих приміщень, земельних ділянок;

–забезпечити повноцінне фінансування регіональних програм підтримки малого і середнього підприємництва;

–формувати мережі фондів підтримки підприємництва, запровадити механізм кредитування суб'єктів малого бізнесу;

–удосконалити інформаційно-консультативне забезпечення підприємств;

–сприяти розвитку ефективної регіональної інфраструктури бізнесу;

–сприяти розвитку системи підготовки висококваліфікованих кадрів для сфер малого і середнього підприємництва, підвищення кваліфікації кадрів підприємництва шляхом їх перепідготовки, стажуванням за кордоном;

–вивчати стан розвитку малого і середнього бізнесу на території області та розробляти заходи, щодо його розвитку на пільгових умовах у менш розвинених районах;

–проводити соціальні опитування підприємців з питань оцінки клімату підприємницької діяльності;

–удосконалити рівень відносин і співпрацю підприємців з органами місцевого самоврядування та державної влади.

Завдяки реалізації намічених заходів місцеві органи влади планують досягти збільшення: кількості працюючих суб'єктів малого та середнього підприємництва до 2583 од., кількості малих і середніх підприємств на 10 тис. населення до 199 од., чисельності працюючих на малих підприємствах до 18143 од., чисельності працюючих на середніх підприємствах до 22492 од., кількості підприємців-фізичних осіб до 18200 ос., надходження до міського бюджету від діяльності таких суб'єктів господарювання у сумі 348,4 млн. грн. (табл. 9) [6].

Таблиця 9

**Основні показники діяльності суб'єктів малого
і середнього підприємництва м. Тернопіль**

№	Показник	2013 р. факт	2014 р. план	2015 р. прогноз	2016 р. прогноз
1.	Кількість суб'єктів малого і середнього підприємництва, од., у т. ч.:				
	–зареєстрованих	5376	5424	5464	5510
	–діючих, з яких:	2252	2440	2568	2583
	–середні,	148	158	170	175
	–малі	2104	2282	2398	2408
2.	Кількість суб'єктів – фізичних осіб, од., у т. ч.:				
	–зареєстрованих	20815	20676	18143	18200
	–діючих платників податків	10616	10544	9434	9646
3.	Обсяги реалізованої продукції, млн. грн., у т. ч.:	7563,9	7941,0	8338,0	8504,0
	–середні,	4603,0	4833,0	5075,0	5177,0
	–малі	2960,9	3108,0	3263,0	3327,0
4.	Кількість діючих малих і середніх підприємств на 10 тис. осіб наявного населення, од., у т. ч.:	104	107	112	119
	–середні,	7	7	8	8
	–малі	97	100	104	111
5.	Кількість діючих підприємців – фізичних осіб на 10 тис. наявного населення, од.	500	485	434	445
6.	Чисельність працюючих у сфері малого та середнього підприємництва, ос., у т. ч.:	32531	40435	40635	40980
	–середні,	19439	19759	22492	22780
	–малі	13092	20676	18143	18200
7.	Сума надходжень від суб'єктів малого та середнього підприємництва до міського бюджету, млн. грн.	83,7	149,3	165,7	182,7

Перспективи розвитку малого приватного підприємництва у регіоні полягають в тому, що самостійне господарювання суб'єктів підприємницької діяльності активно впливає на формування конкурентного середовища території. Кожен підприємець намагається зайняти свою нішу на ринку товарів чи послуг, прагне випускати потрібну і якісну продукцію для суспільства, намагаючись тим самим привернути до себе споживача. Все це перетворює мале підприємство у своєрідний двигун економічного розвитку. Незважаючи на тривалий військово-політичний конфлікт на Сході України, Тернопільська область за результатами 2014 р. досягнула позитивних показників у зростанні, а мале і середнє підприємство має великі перспективи, оскільки розвиток ринкової економіки ґрунтується насамперед на приватному бізнесі, особистій ініціативі, що й надає кожному можливість самореалізації і самоутвердження, незважаючи ні на що.

Література

1. Гой І. В. Підприємництво : навч. посіб. [Електронний ресурс] / І. В. Гой, Т. П. Смелянська. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 368 с. – Режим доступу : <http://www.pidruchniki.ws>.
2. Міндоходи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www/0352/ua/p/taxes>.
3. Програма розвитку малого і середнього підприємництва в м. Тернополі на 2013–2014 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://003_programa_13-14-1.doc.
4. Статистичний збірник «Статистичний щорічник Тернопільської області на 2013 рік».
5. Статистичний збірник «Діяльність малих підприємств Тернопільщини – 2012, 2013».
6. Програма розвитку малого і середнього підприємництва в м. Тернополі на 2015–2016 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://003_programa_15-16-1.doc.

Oleksandr Dluhopolskyi , Ihor Glodan.

**SMALL BUSINESS IN THE REGION:
REALITY AND PROBLEMS OF DEVELOPMENT
(CASE OF TERNOPIL OBLAST).**

The article deals with the problem of small enterprises development in Ternopil region, the structure of regional small business is analyzed by the types of economic activity and regions, the propositions of institution regulation improvement of regional small business are formalized.

Keywords: *small enterprise, business, region.*